

STAVOVI RODITELJA O ZLOUPORABI DROGA I POTREBI PREDŠKOLSKE PREVENCIJE OVISNOSTI

DIANA NENADIĆ-BILAN UDK 613.83: <316.644-055.52:364.2-053.4>
Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja DOI: 10.15291/magistra.2817
Sveučilište u Zadru *Prethodno priopćenje*

Primljeno: 18.12.2018.

Prihvaćeno: 8.2.2019.

SAŽETAK

Nacionalna strategije suzbijanja zlouporabe droga prepoznala je važnost organiziranja predškolskih preventivnih aktivnosti, kao i potrebu uključivanja roditelja u aktivnosti. S obzirom na navedeno, provedeno je istraživanje stavova roditelja o zlouporabi droga te o potrebi organiziranja predškolske prevencije ovisnosti na uzorku od 350 roditelja djece predškolske dobi. Dobiveni rezultati pokazuju da većina roditelja izražava nepermisivne stavove o pojavi ovisnosti o drogama, pozitivne stavove o potrebi prevenciji pojave ovisnosti te negativne stavove o poduzetim aktivnostima službenih institucija zaduženih za smanjenje štete i potražnje droga. Međutim, rezultati ukazuju i na skupinu roditelja koji imaju permissivne stavove o konzumaciji droga, negativne stavove o potrebi predškolske prevencije ovisnosti o drogama te permissivne stavove u svezi legalizacije marihuane.

KLJUČNE RIJEČI: preventivni programi za roditelje; rano djetinjstvo; strategija suzbijanja zlouporabe droga.

UVOD

Europskim istraživanjem o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima (2016), provedenim 2015. godine na uzorku od 6488 učenika prvih drugih razreda srednjih škola, došlo se do sljedećih podataka: 22 % mladih svakodnevno puši cigarete; u dobi od 16 godina 46,9 % učenika iskusilo je pijanstvo; 22 % učenika koristilo je drogu najmanje jednom u životu. U Hrvatskoj se, odnosu na druge europske zemlje, zamjećuje uzlazni trend u korištenju droga.

„Hrvatski učenici puše više od svojih europskih vršnjaka, 33,1 % njih su trenutni pušači (pušili u posljednjih 30 dana) u odnosu na 21 % trenutnih pušača u ESPAD zemljama. Trend pijenja alkoholnih pića u posljednjih 30 dana je u padu u odnosu na 2011. godinu, ali je prevalencija i dalje iznad ESPAD prosjeka. Hrvatska se prema konzumaciji ilegalnih droga u životu nalazi iznad ESPAD prosjeka“ (Europsko istraživanje o pušenju, pijenju alkohola i uzimanju droga među učenicima, 2016: 68).

Stoga se Nacionalnom strategijom suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj od 2012. do 2017. (2018) ukazuje na potrebu izrade i provedbe znanstveno utemeljenih programa prevencije ovisnosti o drogama. Stručna skupina Ministarstva znanosti i obrazovanja izradila je *Minimalne standarde prevencije ovisnosti u odgojno-obrazovnom sustavu* (2017) u kojemu su opisani znanstveno utemeljeni standardi planiranja i provedbe preventivnih programa. U navedenom dokumentu se, među ostalim, navode i preventivne aktivnosti namijenjene obiteljima djece predškolske i školske dobi, a u okviru univerzalne prevencije ukazuje se na potrebu edukacije roditelja u roditeljskim vještinama. U američkoj strategiji prevencije zlouporabe droga ističe se potreba organizacije preventivnih aktivnosti s roditeljima. *National Institute on Drug Abuse* (Preventing Drug Use among Children and Adolescents 2003) navodi trinaest temeljnih načela u prevenciji pojave ovisnosti, među kojima se ističu načelo ranih preventivnih aktivnosti u predškolskoj dobi te načelo izrade programa prevencije za obitelji. Time se preporučuje nužnost predškolske prevencije ovisnosti o drogama i uključivanje roditelja u preventivne aktivnosti.

Kako preventivne aktivnosti treba započeti već u ranom djetinjstvu te uključiti i roditelje, nužno se nameće pitanje osviještenosti roditelja o težini i ozbiljnosti pojave ovisnosti o drogama. Stoga smo se u ovom istraživanju usmjerili prema ispitivanju stavova roditelja o zlouporabi droga i potrebi predškolske prevencije ovisnosti. Stavovi vrše izravni ili dinamički utjecaj na pozitivno ili negativno vrednovanje osoba, ideja, objekata ili procesa. Longitudinalno istraživanje Sale i suradnika (2003) na uzorku od 10.473 visoko rizičnih mladih u dobi od 9 do 18 godina ukazuje na jaku izravnu povezanost između vršnjačkih i roditeljskih normi o zlouporabi droga te konzumacije droga od strane mladih. Dobiveni rezultati sugeriraju kako učinkoviti multi-dimenzionalni preventivni programi trebaju sadržavati, između ostalog, i osnaživanje konvencionalnih roditeljskih i vršnjač-

kih stavova protiv zlouporabe droga. Čak i u srednjoškolskom razdoblju, kada je vršnjački utjecaj snažan, roditeljski utjecaji na konzumaciju droga i formiranje stavova prema zlouporabi droga mogu biti jači te istisnuti vršnjačke (npr. Duncan i suradnici 1994; Reifman i suradnici 1998; Windle 2000). Na roditeljske stavove kao sredstvo neizravnog socijalnog modeliranja ukazuju Wood, Vinson i Sher (2001) objašnjavajući da se roditeljski stavovi izražavaju otvoreno ili prešutno kroz uspostavu granica ili procjenjivanjem uporabe droga. U tom smislu roditeljska permisivnost može značajno utjecati na raniji početak konzumacije droga. I obrnuto, eksplicitno roditeljsko neodobravanje zlouporabe droga može biti snažan zaštitni čimbenik u prevenciji pojave ovisnosti.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja odnosio se na ispitivanje stavova roditelja djece predškolske dobi o pojavi ovisnosti i njihova mišljenja o potrebi provedbe predškolskih preventivnih programa. Ponašanja u svezi zlouporabe droga pod snažnim su djelovanjem stavova koje osoba ima o zlouporabi droga, a roditeljski stavovi mogu biti sredstvo neizravnog socijalnog modeliranja djetetova ponašanja. Stoga su u istraživanju ispitani stavovi roditelja o pojavi ovisnosti, a podijeljeni su u nekoliko skupina – stavovi o samoj naravi pojave ovisnosti, stavovi o potrebi prevencije pojave ovisnosti te stavovi u ulozi i akcijama službenih institucija zaduženih za smanjenje štete i redukciju potražnje droga. Ispitivanje je provedeno na uzorku od 350 roditelja djece predškolske dobi (jedan dječji vrtić u Splitu, jedan dječji vrtić u Skradinu, jedan dječji vrtić u Šibeniku te dva dječja vrtića u Zadru).

U anketnom upitniku postavljene su sljedeće tvrdnje: *Konzumacija droga jest osobna stvar pojedinca* (pitanje 1.); *Droga pomaže bogatije percipirati i doživjeti svijet* (pitanje 2.); *Ima rizičnijih aktivnosti od konzumacije droga* (pitanje 3.); *Zakoni protiv zlouporabe droga trebaju biti stroži, a ovlasti policije u borbi protiv zlouporabe droga se trebaju povećati* (pitanje 4.); *Zlouporaba droga jest jedno od najvećih društvenih zala* (pitanje 5.); *Prevenciju ovisnosti o drogama treba započeti već u predškolskoj dobi* (pitanje 6.); *Prevenciju ovisnosti o drogama treba započeti tek u osnovnoj školi* (pitanje 7.); *Državne institucije i službena politika čine najbolje što mogu u sprječavanju zlouporabe droga* (pitanje 8.); *Konzumaciju lakih droga (npr. marihuane) treba legalizirati* (pitanje 9.). Intenzitet stavova rangiran je na skali od četiri stupnja: *u potpunosti se slažem, slažem se, ne slažem se i uopće se ne slažem.*

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I INTERPRETACIJA

Stavovi ispitanika o zlouporabi droga kao osobnoj stvari pojedinca

U provedenom istraživanju roditelji su iznijeli neke svoje stavove o pojavi zlouporabe droga, kao i o društvenim naporima u prevenciji pojave ovisnosti te stavove o legalizaciji nekih droga. Stavovi ispitanika u svezi s prvom tvrdnjom **Konzumacija droga jest osobna stvar pojedinca** prikazani su u Tablici 1.

TABLECA 1. Konzumacija droga jest osobna stvar pojedinca

Odgovori	N	%
U potpunosti se slažem	16	4,57
Uglavnom se slažem	70	20,00
Uglavnom se ne slažem	180	51,43
Uopće se ne slažem	84	24,00
Ukupno	350	100,00

S tvrdnjom kako je konzumacija droga osobna stvar pojedinca u potpunosti se slaže 4,57 % roditelja (N=16). Slično misli 20% roditelja (N=70) koji se uglavnom slažu s navedenom tvrdnjom. Da je konzumacija droga osobna stvar pojedinca uglavnom se ne slaže 51,43 % ispitanika (N=180), a 24% ispitanika (N=84) se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom. Kako ovisnost o drogama kao društvena pojava nastaje povezanim djelovanjem pojedinaca, odnosno pojedinac istovremeno je i nositelj i pronositelj pojave ovisnosti, navedenu tvrdnju ne možemo prihvatiti. Svaka individualna akcija ima odjeke i u socijalnom okruženju. S druge strane, iz motrišta humanističke pedagogije i psihologije, ističu se zahtjevi o usmjerenosti prema drugome, empatiji i brizi za drugoga, angažiranosti i odgovornosti za bližnje. Jedno od temeljnih prava koje proizlazi iz Ustava Republike Hrvatske i međunarodnih konvencija predstavlja pravo pojedinca, a posebice djece i mladeži, na zdrav život, iz čega onda proizlazi i obveza i odgovornost za dobro drugoga.

Stavovi ispitanika o drogi kao „poželjnom stimulansu“

Odgovori roditelja na tvrdnju **Droga pomaže bogatije percipirati i doživjeti svijet oko sebe** prikazani su u Tablici 2.

TABLICA 2. Droga pomaže bogatije percipirati i doživjeti svijet oko sebe

Odgovori	N	%
U potpunosti se slažem	2	0,57
Uglavnom se slažem	11	3,14
Uglavnom se ne slažem	150	42,86
Uopće se ne slažem	187	53,43
Ukupno	350	100,00

S tvrdnjom da droga pomaže boljoj percepciji svijeta uopće se ne slaže 53,43% roditelja (N=187), kao što se uglavnom i ne slaže 42,86 % roditelja (N=150). Jedan manji, ali ne i zanemariv broj ispitanika, s navedenom tvrdnjom se uglavnom (3,14%;N=11) i u potpunosti slaže (0,57%;N=2). Stavovi većine roditelja slažu se sa suvremenim spoznajama o negativnim djelovanjima droga, čiji su učinci npr. oštećenja mozga, poteškoće u pamćenju, smanjena sposobnost učenja i koncentracije, promijenjena percepcija stvarnosti, promijenjena percepcija vremena, halucinacije i sl. (Sakoman, 2009). Dobiveni podatci ukazuju da postoji manja skupina roditelja koji izražavaju pozitivan stav u svezi s djelovanjem droga, što može predstavljati rizični čimbenik u odnosu prema sebi, kao i u odnosu prema djeci i toleranciji konzumacije droga.

Stavovi ispitanika o konzumaciji droga kao rizičnoj aktivnosti

Roditelji su se izjasnili u svezi s tvrdnjom ***Ima rizičnijih aktivnosti od konzumacije droga*** (Tablica 3.).

TABLICA 3. Ima rizičnijih aktivnosti od konzumacije droga

Odgovori	N	%
U potpunosti se slažem	24	6,86
Uglavnom se slažem	75	21,43
Uglavnom se ne slažem	175	50,00
Uopće se ne slažem	76	21,71
Ukupno	350	100,00

Ukupno se 50 % ispitanika (N=175) uglavnom ne slaže s tvrdnjom da ima rizičnijih aktivnosti od konzumacije droga, dok se 21,71% ispitanika (N=76) uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom. S tvrdnjom da postoje i neke rizičnije aktivnosti od konzumacije droga uglavnom se slaže 21,43 % roditelja (N=75), dok se u potpunosti slaže 6,86 % roditelja (N=24). Valja uočiti kako se gotovo jedna trećina ispitanika uglavnom i u potpunosti slaže da konzumacija droga nije najrizičnija aktivnost.

Stavovi ispitanika o službenoj politici i državnim institucijama u sprječavanju zlouporabe droga

Dvije tvrdnje u upitniku o stavovima odnosile su se na učinkovitost državnih institucija, službene politike, zakonodavstva i policije u sprječavanju zlouporabe droga. U Tablici 4. prikazani su odgovori roditelja na tvrdnju ***Zakoni protiv zlouporabe droga trebaju biti stroži, a ovlasti policije se trebaju povećati.***

TABLICA 4. Zakoni protiv zlouporabe droga trebaju biti stroži, a ovlasti policije trebaju se povećati

Odgovori	N	%
U potpunosti se slažem	229	65,43
Uglavnom se slažem	104	29,71
Uglavnom se ne slažem	16	4,57
Uopće se ne slažem	1	0,29
Ukupno	350	100,00

S navedenom tvrdnjom u potpunosti se slaže 65,43 % roditelja (N=229), dok se 29,71 % roditelja (N=104) uglavnom slaže. Ukupno se 4,57 % ispitanika (N=16) ne slaže, a 0,29 % ispitanika (N=1) se uopće ne slaže s izrečenom tvrdnjom. Stavovi ispitanika o drugoj tvrdnji ***Državne institucije i službena politika čine najbolje što mogu u sprječavanju zlouporabe droga*** mogu se vidjeti u Tablici 5.

TABLICA 5. Državne institucije i službena politika čine najbolje što mogu u sprječavanju zlouporabe droga

Odgovori	N	%
U potpunosti se slažem	2	0,57

Uglavnom se slažem	10	2,86
Uglavnom se ne slažem	220	62,86
Uopće se ne slažem	118	33,71
Ukupno		

S navedenom tvrdnjom uglavnom se ne slaže 62,86 % roditelja (N=220), a uopće se ne slaže 33,71 % roditelja (N=118). Da državne institucije i službena politika čine najbolje što mogu u sprječavanju zlouporabe droga, uglavnom se slaže samo mali broj ispitanika (2,86 %; N=10), a u potpunosti se slaže tek dvoje ispitanika (0,57%). Prvu Nacionalnu strategiju nadzora nad opojnim drogama, suzbijanja zlouporabe opojnih droga i pomoći ovisnicima o opojnim drogama u Republici Hrvatskoj, kao osnovu za djelovanje u području suzbijanja zlouporabe opojnih droga tijela državne i lokalnih vlasti donio je Hrvatski sabor 1996. godine. Od tada su se u određenim vremenskim razmacima donosile nove i dopunjetne nacionalne strategije koje su se bavile, među ostalim, uglavnom smanjenjem štete nastale uporabom droga i smanjenjem ponude droga. Međutim, unatoč poudzetim strategijama prema svim pokazateljima u Republici Hrvatskoj posljednjih se godina povećala ponuda, dostupnost i konzumacija droga. To može biti jedan od razloga zbog kojega ispitanici u ovom istraživanju izražavaju mišljenje o nedovoljnom angažmanu državnih institucija.

Stavovi ispitanika o zlouporabi droga kao „socijalnom zlu“

Roditelji su izrekli svoje stavove i glede tvrdnje *Zlouporaba droga je jedno od najvećih društvenih zala* (Tablica 6.).

TABLICA 6. Zlouporaba droga je jedno od najvećih društvenih zala

Odgovori	N	%
U potpunosti se slažem	198	56,57
Uglavnom se slažem	135	38,57
Uglavnom se ne slažem	17	4,86
Uopće se ne slažem	0	0
Ukupno	350	100,00

S obzirom na težinu i ozbiljnost pojave ovisnosti o drogama 56,57 % ispitanika

(N=198) se u potpunosti slaže da je riječ o jednom od najvećih socijalnih zala, dok se njih 38,57 % (N=135) uglavnom slaže s izrečenom tvrdnjom. Da zlouporaba droga nije jedno od najvećih socijalnih zala, smatra 4,86 % roditelja (N=17). Iako 71,71 % ispitanika u potpunosti i uglavnom smatraju da nema rizičnijih aktivnosti od zlouporabe droga (v. Tablicu 3.), veći se postotak ispitanika (95,14%) u potpunosti i uglavnom slaže da je konzumacija droga jedno od najvećih društvenih zala. Pojava ovisnosti, kao transnacionalni, transkulturalni i globalni fenomen, doista je diljem svijeta kategoriziran kao primarni društveni problem s kontinuiranom tendencijom porasta pojavnosti. U većini suvremenih zemalja problem prevencije ovisnosti o drogama zauzima vrlo visoko, ako ne i prvo, mjesto među zadaćama vezenim za nacionalnu sigurnost, zdravlje i kvalitetan život građana.

Stavovi ispitanika o pravodobnom vremenu započinjanja prevencije ovisnosti o drogama

S obzirom na životno razdoblje djece u kojemu valja započeti s prevencijom pojave ovisnosti o drogama, ispitanici su iznosili stavove u svezi s dvije ponuđene tvrdnje: ***Prevenciju ovisnosti o drogama treba započeti već u predškolskoj dobi, Prevenciju ovisnosti o drogama treba započeti tek u osnovnoj školi*** (Tablica 7.).

TABLECA 7. Prevenciju ovisnosti treba započeti u predškolskoj dobi / u osnovnoj školi

Odgovori	Predškolska dob		Osnovna škola	
	N	%	N	%
U potpunosti se slažem	206	58,86	45	12,86
Uglavnom se slažem	94	26,86	78	22,29
Uglavnom se ne slažem	43	12,29	177	50,57
Uopće se ne slažem	7	2	50	14,29
Ukupno	350	100,00	350	100,00

Da je prevenciju ovisnosti o drogama potrebno započeti već u predškolskoj dobi, u potpunosti se slaže 58,86 % ispitanika (N=206), a njih 26,86 % (N=94) uglavnom se slaže. S drugom tvrdnjom da prevenciju pojave ovisnosti treba započeti tek u osnovnoj školi, slaže se 22,29% roditelja (N=78), a u potpunosti se slaže 12,86% roditelja (N=45). Većina ispitanika smatra da se prevencija ovisnosti treb

ba provoditi već u predškolskom životnom razdoblju. Dobiveni podatci pokazuju da su roditelji predškolske djece svjesni neophodnosti organizacije predškolske prevencije ovisnosti o drogama.

Stavovi ispitanika o potrebi legalizacije tzv. lakih droga

Jedna od tvrdnji u upitniku odnosila se na ***potrebu legalizacije konzumacije tzv. lakih droga (marihuane)***. Odgovori ispitanika prikazani su u Tablici 8.

TABLICA 8. Konzumaciju lakih droga (npr. marihuane) treba legalizirati

Odgovori	N	%
U potpunosti se slažem	4	1,14
Uglavnom se slažem	26	7,43
Uglavnom se ne slažem	200	57,14
Uopće se ne slažem	120	34,29
Ukupno	350	100,00

S legalizacijom tzv. lakih droga ne slaže se 57,14 % roditelja (N=200), a uopće se ne slaže njih 34,29% (N=120). Da konzumaciju tzv. lakih droga treba legalizirati, slaže se 7,43 % ispitanika (N=26), a njih 1,14% (N=4) u potpunosti se slaže s legalizacijom navedenih droga. Iako se većina ispitanika u ovom istraživanju izjašnjavali protiv legalizacije marihuane, ukupno 8,57 % roditelja (N=30) smatra da treba legalizirati tzv. lake droge. Teško je ulaziti u razloge takvih razmišljanja, ali moguće je da se radi o ispitanicima koji imaju liberalnije stavove o konzumaciji tzv. lakih droga ili je riječ o medijskim pritiscima u svezi s legalizacijom uporabe marihuane. Prema izvješću Ballotta i suradnika (2008), moguće je identificirati četiri različite skupine europskih država s obzirom na klasifikaciju i zakonsko sankcioniranje marihuane: u prvoj skupini su države u kojima se konzumacija marihuane ne kažnjava strogim zakonskim odgovorima; u drugoj skupini država marihuana svrstana je zajedno s ostalim drogama u istu skupinu, ali postoji izuzeće u krivičnom postupku; u trećoj skupini zemalja marihuana je klasificirana na najstrožoj listi te ne postoje izuzeća u zakonskom tretiranju uporabe marihuane; u četvrtoj su skupini države koje konzumente marihuane tretiraju jednako kao i ovisnike o ostalim drogama, ali u donošenju odluke o kazni vodi se računa i o nekim drugim čimbenicima (količina posjedovane droge, prijašnja kažnjavanja i druge okolnosti). Tandy (2005)

navodi da se u Nizozemskoj nakon legalizacije uporabe marihuane u osobne svrhe utrostručio broj njezinih konzumenata u dobi od 18. do 20.godine. Novija istraživanja o posljedicama legalizacije marihuane (npr. Monte i sur. 2015; Caulkins i sur. 2016; Estoup i sur. 2016; Wilkinson i sur. 2016) ukazuju na moguće složene posljedice djelovanja marihuane po zdravlje konzumenata.

Stavovi ispitanika o pojavi ovisnosti o drogama s obzirom na neke demografske pokazatelje

Ispitane su moguće povezanosti između pojedinih stavova roditelja i njihovih demografskih karakteristika (mjesto stanovanja, spol, obrazovni status, materijalni status, stambeni status).

Mjesto stanovanja ispitanika

S motrišta ekološke teorije (Bronfenbrenner 1979) značajke makrosustava, odnosno utjecaji tradicije, kulture i subkulture te ekonomski i zdravstveni standardi socijalne sredine, u složenim transakcijskim odnosima djeluju na pojedinca i njegovu obitelj. To je razlog zašto smo stavove roditelja o pojavi ovisnosti obradili i u odnosu na mjesto stanovanja kao nezavisne varijable. Kako ispitanici dolaze iz sredina koje se razlikuju s obzirom na neke značajke subkulture, te ekonomskog i zdravstvenog standarda, zanimale su nas moguće razlike u stavovima s obzirom na mjesto stanovanja. Moguće je, prema dosadašnjim istraživanjima, pretpostaviti da ruralna i urbana mjesta obilježavaju drugačiji životni stilovi i sustavi vrijednosti. Rezultati govore o značajnim razlikama u nekim stavovima s obzirom na mjesto stanovanja ispitanika.

U Tablici 9. prikazane su razlike u stavovima roditelja o tvrdnji da je *konzumacija droga osobna stvar pojedinca* s obzirom na mjesto stanovanja ispitanika.

TABLICA 9. Mjesto stanovanja i stavovi o tvrdnji da je konzumacija droga osobna stvar pojedinca

Konzumacija droga jest osobna stvar pojedinca.		Mjesto					Ukupno
		Split	Skradin	Šibenik	Zadar I	Zadar II	
U potpunosti se slažem	N	1	3	5	6	1	16
	%	1,4%	15,8%	6,9%	5,6%	1,2%	4,6%

Uglavnom se slažem	N	26	2	10	16	16	70
	%	37,7%	10,5%	13,9%	14,8%	19,5%	20,0%
Uglavnom se ne slažem	N	25	10	36	60	49	180
	%	36,2%	52,6%	50,0%	55,6%	59,8%	51,4%
Uopće se ne slažem	N	17	4	21	26	16	84
	%	24,6%	21,1%	29,2%	24,1%	19,5%	24,0%
Ukupno	N	69	19	72	108	82	350

U stavovima ispitanika, koji dolaze iz različitih mjesta, pokazale su se statistički značajne razlike (Fisherov egzakti test $P < 0,001$). v. Tablicu 19. u Prilogu 3.). S navedenom tvrdnjom slaže se 37,7 % ispitanika iz Splita; 19,5 % ispitanika iz Zadra II; 14,80 % ispitanika iz Zadra I; 13,90 % ispitanika iz Šibenika te 10,50 % ispitanika iz Skradina. Ispitanici iz Splita, kao najvećeg i najrazvijenijeg urbanog mjesta u uzorku istraživanja, u većem postotku smatraju da je konzumacija droga osobna stvar pojedinca, što bi moglo upućivati na zaključak o međusobnoj otuđenosti i nezainteresiranosti za druge osobe i njihove probleme. Veća urbana mjesta imaju, osim raznolikosti okoliša te različitost zanimanja i društvenih struktura, i drugačija obilježja životnog stila, vrijednosti i obrazaca ponašanja. Izraženija otuđenost i tzv. pluralizacija načina življenja u suvremenim urbanim središtima promovira individualizaciju životnih stilova prema kojoj je stil življenja osoban izbor svakog pojedinca (Tomić-Koludrović 2002). U svezi s tvrdnjom da *droga pomaže bogatije percipirati i doživjeti svijet oko sebe* u stavovima ispitanika koji dolaze iz različitih mjesta pokazale su se statistički značajne razlike (Fisherov egzakti test $P < 0,001$, v. Tablicu 10.).

TABLICA 10. Mjesto stanovanja i stavovi o tvrdnji da droga pomaže bogatije percipirati i doživjeti svijet

Droga pomaže bogatije percipirati i doživjeti svijet oko sebe.	Mjesto					Ukupno	
	Split	Skradin	Šibenik	Zadar I	Zadar II		
U potpunosti se slažem	N	0	0	2	0	0	2
	%	,0%	,0%	2,8%	,0%	,0%	,6%
Uglavnom se slažem	N	2	0	1	7	1	11
	%	2,9%	,0%	1,4%	6,5%	1,2%	3,1%

Uglavnom se ne slažem	N	34	6	22	42	46	150
	%	49,3%	31,6%	30,6%	38,9%	56,1%	42,9%
Uopće se ne slažem	N	33	13	47	59	35	187
	%	47,8%	68,4%	65,3%	54,6%	42,7%	53,4%
Ukupno	N	69	19	72	108	82	350
Fisherov egzakti test $P < 0,001$							

Rezultati govore o nešto liberalnijem stavu ispitanika iz urbanih mjesta o konzumaciji droga u funkciji bogatije percepcije svijeta, o čemu valja voditi računa prilikom izrade programa prevencije ovisnosti. S tvrdnjom da droga pomaže bogatije percipirati i doživjeti svijet uopće se ne slaže 68,40% ispitanika iz Skradina; 65,30 % ispitanika iz Šibenika; 54,60 % ispitanika iz Zadra I; 47,80 % ispitanika iz Splita i 42,70 % ispitanika iz Zadra II. U svezi s tvrdnjom da je *zlouporaba droga jedno od najvećih društvenih zala* među ispitanicima koji dolaze iz različitih mjesta pokazale su se statistički značajne razlike u navedenom stavu (Fisherov egzakti test $P < 0,001$, v. Tablicu 11.).

TABLICA 11. Mjesto stanovanja i stavovi o tvrdnji da je zlouporaba droga jedno od najvećih društvenih zala

Zlouporaba droga je jedno od najvećih društvenih zala.		Mjesto					Ukupno
		Split	Skradin	Šibenik	Zadar I	Zadar II	
U potpunosti se slažem	N	35	17	33	63	50	198
	%	50,7%	89,5%	45,8%	58,3%	61,0%	56,6%
Uglavnom se slažem se	N	33	2	32	39	29	135
	%	47,8%	10,5%	44,4%	36,1%	35,4%	38,6%
Uglavnom se ne slažem	N	1	0	7	6	3	17
	%	1,4%	,0%	9,7%	5,6%	3,7%	4,9%
Ukupno	N	69	19	72	108	82	350
Fisherov egzakti test $P < 0,001$							

Podatci pokazuju da ispitanici iz ruralnih mjesta snažnije izražavaju stav kako je zlouporaba droga jedno od najvećih društvenih zala. S navedenom tvrdnjom u potpunosti se slaže 89,5 % ispitanika iz Skradina; 61 % ispitanika iz Zadra II; 58,3 % ispitanika iz Zadra I te 50,7 % ispitanika iz Splita. S tvrdnjom da je zlouporaba droga jedno od najvećih društvenih zala ne slaže se 9,7 % ispitanika iz Šibenika, 5,6 % ispitanika iz Zadra I te 3,7 % ispitanika iz Zadra II te 1,4 % ispitanika iz Splita. Nema niti jednog

stava o neslaganju u svezi s navedenom tvrdnjom kod ispitanika iz Skradina. Ispitanici iz Skradina u najvećem postotku izražavaju svoje potpuno slaganje s tvrdnjom percipirajući zlouporabu droga kao jedno od najvećih društvenih zala. U suglasju s navedenim moguće je pretpostaviti da su ruralna mjesta čvršće vezana uz tradicionalne vrijednosti te manje sklona permisivnom stavu u svezi pojave ovisnosti o drogama.

Spol ispitanika

Statistički značajne razlike u stavovima ispitanika s obzirom na spol pojavile su se u svezi s tvrdnjama: *Droga pomaže bogatije percipirati i doživjeti svijet; Zakoni protiv zlouporabe droga trebaju biti stroži, a ovlasti policije veće; Zlouporaba droga jedno je od najvećih društvenih zala* (Tablica 12.).

TABLICA 12. Spol i stavovi o tvrdnjama o pojavi ovisnosti

STAVOVI		N,%	SPOL		UKUPNO	
			Muški	Ženski		
Droga pomaže bogatije percipirati i doživjeti svijet oko sebe.	1	N	2	0	2	
		%	2,6	0	0,6	
	2	N	3	8	11	
		%	3,8	2,9	3,1	
	3	N	41	109	150	
		%	52,6	40,1	42,9	
	4	N	32	155	187	
		%	41	57	53,4	
	UKUPNO			78	272	350
	$X^2=12,229$; $C=0,1837$; $P=,007$					
	Zakoni protiv zlouporabe droga trebaju biti stroži, a ovlasti policije se trebaju povećati.	1	N	42	187	229
			%	53,8	68,8	65,4
2		N	29	75	104	
		%	37,2	27,6	29,7	
3		N	6	10	16	
		%	7,7	3,7	4,6	
4		N	1	0	1	
		%	1,3	0	0,3	

UKUPNO			78	272	350
$X^2 = 9,566$; $C = 0,1631$; $P = ,023$					
Zlouporaba droga je jedno od najvećih društvenih zala.	1	N	38	160	198
		%	48,7	58,8	56,6
	2	N	31	104	135
		%	39,7	38,2	38,6
	3	N	9	8	17
		%	11,5	2,9	4,9
UKUPNO			78	272	350
$X^2 = 10,354$; $C = 0,1695$; $P = ,006$					

Da droga pomaže bogatije percipirati i doživljavati svijet oko sebe, slaže se 3,80 % muških i 2,90 % ženskih ispitanika, dok se u potpunosti slaže 2,60 % muških ispitanika i 0 % ženskih ispitanika. Ženske ispitanice su izrazile nešto manji stupanj slaganja s navedenom tvrdnjom. Dobivena razlika je značajna ($\chi^2 = 12,229$; $C=0,18$; $P=,007$), a ukazuje na mogućnost da su ženske ispitanice bolje informirane o djelovanju droga u pravcu izmijenjenog i iskrivljenog, a ne bogatijeg, doživljaja stvarnosti.

Da zakoni protiv zlouporabe droga trebaju biti stroži te da se ovlasti policije trebaju povećati, u potpunosti se slažu 68,80 % ženskih i 53,80 % muških ispitanika, dok se uopće ne slaže 1,30 % muških i 0% ženskih ispitanika. Iskazana razlika u navedenom stavu je značajna ($\chi^2 = 9,566$; $C= 0,16$; $P=,023$). Dobiveni rezultati govore o nešto permisivnijem stavu muškaraca prema zakonskom sankcioniranju zlouporabe droga.

Sa stavom da je zlouporaba droga jedno od najvećih društvenih zala u potpunosti se slaže 58,8 % ženskih i 48,7 % muških ispitanika, dok se ne slaže 11,50 % muških i 2,90 % ženskih ispitanika. Razlika u navedenom stavu značajna je ($\chi^2 = 10,354$; $C= 0,17$; $P= ,006$). Ženske ispitanice u većoj mjeri percipiraju zlouporabu droga kao jedno od najvećih društvenih zala, odnosno zlouporabu droga snažnije doživljavaju primarnim društvenim problemom.

Ispitane su i eventualne razlike u stavovima u svezi sa svih devet tvrdnji s obzirom na obrazovni, materijalni i stambeni status ispitanika. Statističkom obradom podataka nisu pronađene statistički značajne razlike u stavovima s obzirom na navedene demografske pokazatelje.

ZAKLJUČAK

Na temelju analiziranih podataka moguće je zaključiti da tri četvrtine ispitanika smatra kako konzumacija droga ne predstavlja osobnu stvar pojedinca, već predstavlja jedno od najrizičnijih ponašanja. Većina roditelja smatra da je zlouporaba droga jedno od najvećih „socijalnih zala“ te da njezina konzumacija ne pomaže bogatijem percipiranju i doživljavanju svijeta. Roditelji nisu zadovoljni zakonima koji se provode protiv zlouporabe droga smatrajući da zakoni trebaju biti stroži, a ovlasti policije veće. Valja istaknuti kako roditelji smatraju da državne institucije i službena politika ne čine najbolje što mogu u sprječavanju zlouporabe droga, što bi moglo upućivati na nepovjerenje u institucije od kojih se s pravom treba očekivati pomoć. Percipirajući zlouporabu droga kao vrlo ozbiljan problem suvremenog društva, roditelji su mišljenja kako je potrebno suzbijati ovisnost još strožim zakonskim propisima, većim ovlastima policije i snažnijim angažmanom državnih institucija.

Međutim, rezultati mnogih istraživanja sugeriraju kako pojavu ovisnosti nije moguće suzbijati mjerama represije i zakonskom legislativom (Meier 2015; Rodrigues i Labate 2016; Cheung i Cheung 2017). Ovisnost o drogama složena je društvena pojava koja kao „dinamički sustav kroz svoje komunikacijske kanale propušta usvojene vrijednosti ili odašilje nove, konstruirane selektivnom obradom primljenih informacija“ (Barbir 2005: 19). Stoga roditelje valja upoznati sa složenom etiologijom i naravi pojave ovisnosti u čijoj prevenciji je bitna komunikacija i protočnost među sustavima i unutar sustava, a posebice obiteljskog mikrosustava.

S obzirom na adekvatno vrijeme započinjanja preventivnih aktivnosti, nešto više od jedne trećine ispitanika (35,15 %) smatra da prevencija pojave ovisnosti treba započeti tek u osnovnoj školi, što može upućivati na nedovoljnu informiranost roditelja o važnosti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

U osmišljavanju programa prevencije zlouporabe droga za roditelje djece predškolske dobi valja poći, među ostalim, i od njihovih stavova u svezi ovisnosti o drogama. Roditelji su primarni odgojitelji svoje djece, a njihovi stavovi utječu na izgradnju djetetovih stavova i sustava vrijednosti. „Transfer vrijednosti s roditelja na djecu obuhvaća one vrijednosti koje cijene i žive roditelji sami, ali i vrijednosti koje vrednuje društvo i okolina u kojoj dijete živi, a za koje roditelji smatraju da bi ih njihova djeca trebala usvojiti“ (Družinec 2016: 475). Permisivni stavovi roditelja o konzumaciji droga značajno utječu na raniji početak konzumacije droga

među njihovom djecom, dok eksplicitno roditeljsko neodobranje predstavlja značajan zaštitni čimbenik u nastanku pojave ovisnosti o drogama (Wood i sur. 2001; Sale i sur., 2003; Wood i sur. 2004).

LITERATURA

- BALLOTTA, Danilo; BERGERON, Henri; HUGHES, Brendan. 2008. Cannabis control in Europe. U: A cannabis reader: global issues and local experiences. *Monograph Series*, 8, 1, Lisbon: EMCDDA, 99-117.
- BARBIR, Joško. 2005. *Drugo lice jednine*. Rijeka: Hrvatsko kulturološko društvo.
- BRONFENBRENNER. Urie. 1979. *The Ecology of Human Development*. Cambridge: Harvard University Press.
- CAULKINS, Jonathan C.; KILMER, Beau; KLEIMAN, Mark A.R. 2016. *Marijuana Legalization-What Everyone Needs to Know*. Oxford: University Press.
- CHEUNG, Yeut Wah; CHEUNG, Nicole. 2017. *Changes of the Drug Scene in Hong Kong*. Singapore: Springer.
- DRUŽINEC, Vlatka. 2016. Transfer vrijednosti s roditelja na djecu. *Školski vjesnik*, 65(3): 475-488.
- ESTOUP, Ashley C.; MOISE-CAMPBELL, Claudine; VARMA, Malini; STEWART, David G. 2016. The Impact of Marijuana Legalization on Adolescent Use, Consequences, and Perceived Risk, *Substance Use and Misuse*, 51(14): 1881-1887.
- Europsko istraživanje o pušenju, pijenju i uzimanju droga među učenicima ESPAD*. 2016. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo.
- Izješće o provedbi Nacionalnog strategije i akcijskog plana suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za 2017.godinu*. 2018. Zagreb: Ministarstvo zdravstva.
- MEIER, Kenneth J. 2015. *The Politics of Sin. Drugs, Alcohol, and Public Policy*. London and New York: Routledge.
- Minimalni standardi prevencije ovisnosti u odgojno-obrazovnom sustavu*. 2017. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
- MONTE, Andrew A.; ZANE, Richard D.; HEARD, Kennon J. 2015. The Implications of Marijuana Legalization in Colorado, *JAMA*, 313 (3): 241-242.
- Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2012. do 2017*. 2018. *Narodne novine*, 122/12.

- Preventing Drug Use among Children and Adolescents, A Research-Based Guide for Parents, Educators, and Community Leaders*. 2003. Maryland: US Department of Health and Human Services.
- RODRIGUES, Thiago; LABATE, Beatriz Caiuby. 2016. Brazilian Drug Policy: Tension between Repression and Alternatives. *Drug Policies and the Politics of Drugs in the Americas*, 187-208.
- SAKOMAN, Slavko. 2009. *Školski programi prevencije ovisnosti*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- SALE, Elizabeth; SAMBRANO, Soledad; SPRINGER, J. Fred; TURNER, Charles W. 2003. Risk, protection, and substance use in adolescents: A multi-site model. *Journal of Drug Education*, 33(1): 91-105.
- TANDY, Karen P. 2005. Myth: Legalization of Marijuana in Other Countries Has Been a Success. *The Police Chief*, 3: 1-7.
- TOMIĆ-KOLUDROVIĆ, Inga. 2002. *Sociologija životnog stila*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- WILKINSON, Samuel T.; YARNELL, Stephanie; RADHAKRISHNAN, Rajiv; BALL, Samuel A.; D'SOUZA, Deepak Cyril. 2016. Marijuana Legalization: Impact on Physicians and Public Health. *Annual Review of Medicine*, 67: 453-466.
- WINDLE, Michael. 2000. Parental, sibling, and peer influences on adolescent substance use and alcohol problems. *Applied Developmental Science*, 4: 98-110.
- WOOD, Mark D.; MITCHELL, Roger E.; READ, Jennifer P.; BRAND, Nancy H. 2004. Do parents still matter? Parent and peer influences on alcohol involvement among recent high school graduates. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18(1): 19-30.
- WOOD, Mark D.; VINSON, Daniel C.; SHER, Kenneth J. 2001. Alcohol use and misuse. U: Baum, A., Revenson, T., Singer, J. (ur.). *Handbook of health psychology*. 281-318, New York: Erlbaum.

PARENTS' ATTITUDES ABOUT DRUG ABUSE AND NEED FOR PRESCHOOL PREVENTION OF DRUG ADDICTION

ABSTRACT

The national strategy for drug abuse prevention recognized the importance of organizing pre-school preventive activities, as well as the need to involve parents in those activities. The research was conducted on parents' attitudes about drug abuse and need to organize pre-school addiction prevention on a sample of 350 parents of preschool children. The results show that most parents express non-permissive attitudes about drug addiction, positive attitudes about the need to prevent drug abuse, and negative attitudes on the activities of the official institutions responsible for reducing damage and drug demand. However, the results also point to a group of parents who have permissive attitudes about drug consumption, negative attitudes about the need for pre-school drug addiction prevention and permissive attitudes regarding the legalization of marijuana.

KEY WORDS: *early childhood, preventive programs for parents; strategy for drug abuse prevention.*